

Over de ziel van Europa en de noodzaak tot versterking van haar instituties

Het ach en wee is niet van de lucht. De Euro en vervolgens de EU zullen te gronde gaan aan de historische, sociale, culturele en economische verschillen tussen de betrokken landen. De pogingen van de verdedigers van Europa het gemeenschappelijke en unieke van Europa te definiëren lopen bij voortduring stuk. Het is ironisch dat velen zich gedwongen voelen de diversiteit van Europa als haar grootste kracht te benoemen.

Het ontbreken van een gemeenschappelijke identiteit speelt Europa bij voortduring parten. Het begrotings-, economisch, en sociaal beleid ontbeert een kader. Solidariteit van rijke met minder bedeelde landen schiet tekort. Een richtsnoer bij het ontwikkelen van een Europees buitenlands beleid ontbreekt, zoals onlangs weer bleek tijdens de Oekraïne crisis.

Wij menen dat Europa, of meer precies, continentaal Europa, wel degelijk een eigen identiteit heeft. Het begrip vrijheid en de wijze waarop die maatschappelijk vormt heeft gekregen is een Europese uitvinding die op essentiële punten verschilt van de vrijheid die elders in de wereld wordt nagestreefd. Wij beperken on hier tot de verschillen tussen de Angelsaksische wereld en continentaal Europa.

Vrijheid heeft twee betekenissen. De eerste is de vrijheid te handelen, of niet te handelen, in overeenstemming met eigen voorkeuren en naar believen te beschikken over eigendom. De grondslagen van dit concept zijn gelegd door de Engelse filosofen John Locke, John Stuart Mill en Thomas Hobbes. Natuurlijk wordt deze vrijheid beperkt door heersende omstandigheden maar individuen kunnen, al dan niet samenwerkend, deze omstandigheden naar hun hand zetten en zo de vrijheid bevorderen. Hoe minder beperkingen -- in moderne maatschappijen, hoe minder wetten en regels--, hoe meer vrijheid. Een van de gevolgen van deze visie op vrijheid is dat burgers, instellingen en ondernemingen bij voortduring de grenzen van de wet opzoeken. De uiterste consequentie is dat alles is geoorloofd dat niet expliciet in wetten, regels en contracten is uitgesloten. Dit vrijheidsbegrip is bepalend voor de Angelsaksische identiteit, in extreme vorm verzet tegen aantasting van het recht een wapen te dragen en tegen Obamacare.

Binnen continentaal Europa zijn, net als elders, vrijheid van handelen en eigendomsrechten van groot belang, maar er is meer.

Vrijheid is ook zelfwetgeving (*Selbstgesetzgebung* of autonomie). Kants categorische imperatief vormt de basis voor wetgeving die vanaf de Franse revolutie onderlinge betrekkingen tussen burgers en de relaties tussen overheid en burgers vorm heeft gegeven, als ook de instituties ter bewaking van de integriteit van het wetgevingsproces en de handhaving van wetten. Deze ordening is heden ten dage zo vertrouwd dat we de onderliggende moraal filosofische doorbraak niet meer herkennen: handel alleen volgens normen die tot wet verheven zouden kunnen worden en handel als individu niet op een wijze die bij collectief handelen onacceptabele gevolgen zou hebben.

De kern van de Europese identiteit is dat wetgeving een vorm van zelfregulering is en daarmee de realisatie van de vrijheid. De wetgever niet een opponent, maar het volk zelf. Deze opvatting van vrijheid vormt de basis voor de democratie en de rechtsstaat, inclusief de sociale grondrechten. Deze vorm van vrijheid is kwetsbaar en verdient met kracht te worden verdedigd.

We moeten nu constateren dat het Angelsaksische begrip van vrijheid en de ruimte die daarmee wordt geboden aan Angelsaksische overheden, instellingen en ondernemingen, de vrijheid van de Europese burger begint aan te tasten.

Zo zijn er de inbreuken op de persoonlijke levenssfeer in naam van de bestrijding van overtredingen, misdaad en terrorisme. De manipulatie van consumenten wordt steeds geraffineerder dankzij de sporen die ze achterlaten op het Internet, gebruik van sociale media en doorbraken in de (sociale) psychologie en de gedragseconomie. We staan aan de vooravond van vergaande informatie verzameling ter controle op opvattingen en het gedrag van werknemers: *the Quantified Workplace*. De grens tussen voorlichting enerzijds en propaganda ter bescherming van politieke en economische belangen anderzijds, vervaagt. De liberalisering van financiële markten heeft het mogelijk gemaakt sociale en economische risico's af te wentelen op de individuele burger

Dit alles binnen neoliberale kaders die teruggaan tot de Reagan en Thatcher jaren en die de politieke en maatschappelijke verschillen tussen Groot-Brittannië en het continent sterk hebben vergroot. Aantasting van deze vrijheden betekent dat de

mondigheid en de onafhankelijkheid van de burger wordt aangetast, en daarmee belangrijke voorwaarden voor het proces van zelfwetgeving.

Het zijn de Europese instellingen die, gezien het grensoverschrijdende karakter van deze bedreigingen van de Europese vrijheid en identiteit, de verdediging moeten leiden.

De Europese instituties zetten al veel middelen in om de ergste uitwassen te beperken maar moeten worden uitgerust met nieuwe instrumenten om in omvang toenemende, en nieuwe, dreigingen het hoofd te bieden.

In het samenspel van Raad, Commissie en Parlement is het Parlement bij uitstek het forum waar zelfwetgeving tot stand komt. Een Parlement dat de identiteit van Europa beschermt draagt bij aan het terugdringen van de scepsis van de Europese burger ten aanzien van Europese instellingen.

Donald Kalff

Damiaan Meuwissen

Michael Schaeffer

Amsterdam, 4 april 2014